

Heinike H e i n s o o
(Tartu)

NÄITEID VADJA KEELEST

1989. aasta suve seisuga on vadja keele kõnelejaid 62. Nende keeleoskus on väga erinev, samuti vanus. Kõige vanem vadja keele kõneleja on sündinud 1898. aastal, kõige noorem 1935. aastal. Enamus neist on pärit põlistest vadja perekondadest. Esitatavad tekstid on pärit kahelt Jõgõperä küla vadjalaselt. Dunja Mihhallova on sündinud 1910. aastal Jõgõperä külas. Tema ema Mat'õ Gerassimova on olnud informandiks prof. P. Aristelle. Tema üks isapoolne onu Dimitri Tsvetkov on õppinud Tartu Ülikoolis ja temalt on valminud käsikirjaline vadja keele grammatika, mis on Keele ja Kirjanduse Instituudi murdesektoris. Dunja Mihhallova elab üksi. Kuna ta näeb halvasti siis käib ta harva kodunt väljas ja tema põhiline suhtlemiskeel on vadja keel veel praegugi. Vestlus on lindistatud 1988. aasta suvel.

pajata j e g e p e r ä tšülässä.

ennepi eli sūr tšülä. en miä mälehdä, kui pal'1'õ taloja eli. no pōl tšülä eli vad'd'alain, a tein pōl tšülä eli ižorka. inkerilaizet sioravno. pajatatti sōmessi vai pajatatti sitä ižorkkā. a mū emma vad'd'alaizeD. ühz vald eli kuniņkvalt, tein eli herrvald. herrvald eli ižorkaD, a kuniņkvald eli vad'd'alaizeD. herrvaltā eli pōl tšülä. se eli raja. herrvalt tšäütī eri karjaZ. meil elti emat taloD. jekā taloī eli lehmä. škoulu eli kuza on paraikotši se goluboi. kahz goluboit škoulū eli. ühz on kahskertain, tein on ühskertain. voť neiš škouluiz ēstā nel'1'ä vōtta i tšäün tätä i sis sūrēpaš škouluZ. srēdneje

obrazovañje. viž võtta. vël uhz vös piti tsävvä, sredne obrazovañe. tuli se, revol'ütsia tuli. piti keig einäkä mahzä i vanepil eb ellu migässä. škoulu on tehtü enne minnuu taitä. čerikko kehtal ontši nüt kase škoulū kõt keik tehtu.

a kalmot siäl ellätši tšerikkō tüven. tū vet' näittä meijē kalmoiD. kunni miä mälehdän, ain ellä siäl.

Räägi Jõgõperä külast.

Enne oli suur küla. Ma ei mäleta, kui palju majasid olid. Noh, pool küla oli vадja, teine pool küla oli isuri. Ingerlased ikkagi. Rääkisid soome keeles või rääkisid seda isurit. Aga meie oleme vадjalased. Üks vald oli kuninga vald (tsaari maad), teine härra vald (mõisa maad). Härra vald olid isurid, aga kuningavald olid vадjalased. Härra valda oli pool küla. See oli piir. Härra vald käis eri karjas. Meil olid oma talud. Igale talule oli oma lehm. Kool oli, kus praegugi. See helesinine. Kaks helesinist kooli oli. Üks oli kahekorruseline, teine on ühekorruseline. Vaat neis koolides esiteks neli aastat käisingi seda (seal koolis) ja siis suuremas koolis. Keskkaridus. Viis aastat. Veel üks aasta tuli käia - keskkaridus. Tuli see, revolutsioon tuli. Tuli kõik heinaga maksta ja vanematel ei olnud, mildest. Kool on tehtud enne mind vist. Kiriku kohal ongi nüüd need kooli majad kõik tehtud.

Aga surnuaed seal ongi kiriku juures. Te ju nägite meie surnuaeda. Kuni mina mäletan, alati on seal.

miltein tšerikko teil eli?

čerikko eli meil üvä, bordõvei. Čerikko meil eli näet siäl rannaZ. sinne on tehtü klüba, čerikkõsē. puin čerikko eli. kase tõž eli enne minū aikä. en mälehdä, kenz tämä eli tehtü. venäi čerikko. mū elemma pravoslavneje. venäi čerikkoz on keig risitettü meid. čerikkoš tšäutī jeka pühä. ja vël praznikot kenz eltī. i välipühäd

ellā. i ehtagon tšäütī tšerikkoZ. senotšnoit
kutcuttī. samas tšerikkoz eli. i ehtagon i ommi-
gol elti tšerikkoZ. kahs kertā. pevcad laulettī.
tšäütī tšerikkoz eppemaz laulamā. sōmē tšerikko
eli n a r v u z i Z. meijē tšülās sōmalaisīd eb
ē. meil elti keik pravoslavneje. i ižorkad i
vad'd'alaizet keik elti üht vērā, ühd uskoa.

meil eli lusti tšerikko. süämmez eli kevas
lusti. obrazad elti keik kullitetuD. djačkad i
djakon elti papi apinikaD. ne keik vētī. pappi
eli siäl mäe päl, siel metsänalla, l i m m o -
n a t k a l l a. l i m m o n a t k a on mäen
alla, a tämä on mäe päl, eli siäl. niku meijē
kōttši, eb ellu mittā parepā. pere eli sūr. papi
eli kahs tüttöä i kelmet poikā. vīz lassa. ühz
on, k i n g i s s e p p ä z eläB. ühs settā
tapetti. venäläin eli. lahzet keig venäissi paja-
tetti. papi tüttö tšäi minūkā parveš škouluz. mi-
nūkā eli ühd ittšā. nämä sōmessi evät pajatettu.
veib ella arvetti.

Missugune kirik teil oli?

Kirik oli meil hea, punakaspruun. Kirik oli
meil näed seal, rannas. Sinna on tehtud klubi,
kirikusse. Puukirik oli. See oli ka enne minu
aega. Ei mäleta, kuna see oli tehtud. Vene kirik.
Me oleme õigeusklikud. Vene kirikus on kõiki meid
ristitud. Kirikus käidi igal paastulJa veel kui
kirmesed olid. Ja vahepaast on. Ja õhtul käidi
kirikus. S. kutsuti. Samas kirikus oli. Ja õhtul
ja hommikul olid kirikus. Kaks korda. Lauljad
laulsid. Käisid kirikus õppimas laulma. Soome
kirik (luteriusu kiri) oli Narvusis. Meie külas
soomlasi ei ole. Meil olid kõik õigeusklikud.
Isurid ja vadjalased, kõik olid üht usku.

Meil oli ilus kirik. Sees oli väga ilus.
Ikoonid kõik viidi (ära). Papp elas seal mäe
peal, seal metsa all, Limmonatkal. Limmonatka on
mäe all, aga tema on mäe peal, elas seal. Nagu

meie majadki, ei olnud midagi paremat. Pere oli suur. Papil oli kaks tütart ja kolm poega. Viis last. Üks on, Kingissepas elab. Üks tütar käis koos minuga koolis. Munuga oli ühe vanune. Nemad soome keelt ei rääkinud. Võib olla said aru.

kuza eled elänüd?

kase on māmā koto. māmā eb ellu hūttorilla. se eli mehē koto siäl. kruntilla, meiļ kutsuttī. päle kūetšūmmenē jo on. miļ eli kahsteištsēmed vōt ku kassē tulimma. nūd mil on seitsetšūmed nel'1'ā. kūstšemet kahz vōtta on kazeļ kōl. enne settā vet' tōtī keik kruntild vällā, sis tein tšülāsē. siel tšehš tšülāz on meiļē koto. mēs ku tapettī, siz ajettī vällā sielD. siz miā tulin māmale. pēnē lahžēkā. miļ eli vaš nel'1'ā kūd lahZ. mēs settā tapettī. mām eli ūhzinā. mām vetti kottō. tāt jo eli kōlluD. kruntil eli ūvā. meiļ eli pere sūr. meiļ eli vėl tšütü - mehē veli i vel'1'ēnain i kelmed nattō.

seā aikan ēstā mū elimmä kassen, siz elimma s o m e s, siz elimma j a r o s l a v s k a - j a z ja sis k u k k u z i z elimmä. kassen evād annettu elāmīs. eb ē venē passi. izorkā passi on nūt tōž. k u k k u z i s pajatettī izorkā. vaissi ūhs pere eli, miā da māmā.

Kus oled elanud?

See on ema maja. Ema ei olnud talus. See oli mehe maja seal krundil, meiļ kutsuti. Üle kuuekümne juba on. Ma olin kaheteistkümneaastane, kui siia tulime. Ma olen nüüd seitsmekümneneljane. Kuuskümmend kaks aastat on sellel majal. Enne sõda ju toodi kõik krundilt ära, siis tōin külla. Seal kesk küla oli meie maja. Mees kui tapeti, siis aeti sealt välja. Siis mina tulin ema juurde. Väikese lapsega. Mul oli alles neljakuune laps. Mees sõtta tapeti. Ema elas üksinda. Ema võttis majja. Isa oli surnud. Krundil oli hea. Meiļ oli pere suur. Meiļ oli veel küdi - mehe

vend ja venna naine ja kolm nadu.

Sõja ajal me olime alguses siin, siis olime Soomes, siis olime Jaroslavskajas ja siis Kukkusis elasime. Siin ei antud elamist, ei ole vene pass. Isuri pass on nüüd ka. Kukkusis räägiti isuri keelt. Vadja keeles üks pere oli, mina ja ema.

kui s o m e v e t i ?

pojezdakā v e t i terve ešalon. b a l t i porttū. i b a l t i porttus pantī laivā. tšen se kottō tahob vällā. koto jäi kannf. miä nüd elen köühā. mil poig meni sinne, naizelle i koko minū imenje i keik vei sinne i siäl tämä kōli. i mil eb e mittā nüD. a siz meil eli keikkā pal'1'o. i uhz jäi avō, lukkō en pannut, ku kotta mänin vällā. kui siz eb e žāli. idgin i menin. v e t i. kui pal'1'o siä vetad mukkā. sepeid menikkaisi vetin.

s o m e z a elimma eura joella, se on u b o t a n i t š e s k o v o zalīva. linna, teijē vīzi on linna? linna on r a u m a. kahessateššūmed verssā r a u m a s s a. m ā elimma lāgeris koko aikā, lēriZ eb ellu pal'1'o pereid. tšēl elti mokomat pered niku minul. minul eb ellut tšen tetši. miä ühzinā. mām eli vana i poig eli pēn. poigal eli vās kelmed võtta. miä tein leiris tütā. miä pesin seppā leriZ. se, bratška elin.

mū s o m e z a s o m e tšerikkoš tšäümmā. s o m e z on üš tšerikko. s o m e s tšerikkoz isutā. i jeka eñnel on tširi tšäeZ. tširjas keikki lauletā. tšet on tšerikkos, keik laultā. a mū em laulannēD.

Kuidas Soome viidi?

Rongiga viidi terve ešelon. Balti sadamasse. Ja Balti sadamas pandi laeva. Kes siis kodunt tahab ära. Kodu jäi niiviisi. Mina nüüd olen vaene. Mul poeg läks sinna, abiellus, ja kogu minu varandus ja kõik viis sinna ja seal ta suri. Ja mul ei ole midagi nüüd. Aga siis meil oli kõike palju. Ja uks jäi lahti, lukku ei pannud, kui kodunt ära läksin. Kuidas siis ei ole kahju. Nutsin ja läksin. Viidi. Kui palju sa võtad kaasa. Riideid mõningaid võtsin.

Soomes olime Eurajoel. See on Botnia lahe juures. Linn, teie keeles on linn? Linn oli Rauma. Kaheksateist versta Raumast. Me olime laagris kogu aeg. Laagris. Laagris ei olnud palju peresid. Kel olid sellised pered nagu mul. Mul ei olnud, kes tegi (tööd). Mina üksinda. Ema oli vana ja poeg oli väike. Poeg oli alles kolmeaastane. Mina tegin laagris tööd. Ma pesin riideid laagris. See, pesunaine olin.

Me Soomes soome kirikus käisime. Soomes oli uus kirik. Soomes kirikus istutakse ja igal inimesel on raamat käes. Raamatust kõik laulavad. Aga meie ei laulnud.

mitä teittä perrä sea?

perrä s o m e meit tōtī j a r o s -
l a v s k a j ā s ē. ilmā rahā, eb ellud mittā
siZ. pojest tuli sinne r a u m ā, tšäütī sāt-
tamaz i j a r o s l a v s k a j ā s ē tōtī.
üvä tū ēs lähtem annettī. j a r o s l a v s -
k a j ā s sain tātā, što minū koto on terve.
j e g e p e r ä l eltī keik kōt tervēD. tšennid
vet' ep tātännū, tšenē kōd evat tervēD, tšēl evād
ē. siz vētī sinnē kuza sai elā. siz ize tširju-
timma tänne, sis saimma tātā, što koto eli terve.
siz lastī kottōsē, j a r o s l a v s k a j a s -
s a. kottō tulīn, siz vovvē elin koton i sis
tagaz vētī väl'l'ä. eb ē passī, eb e venälāin.
k u k k u z i on kahessateššemed verssā.
k u k k u z i s sai elā, a j e g e p e r ä l

ep s̄anuD. k̄uz v̄otta elin k u k k u z i s s̄iz, sis tuli lupa kottō. keik̄ mentī t̄šen kuhē sai tilā. eb va k u k k u z i z ē. siz mentī t̄šet kuhē. i ā v i k k ō, i m a n n o v k ā, i sinnē n a r v ā, i i v a n g o r o d ā, t̄šen kuhē sai tillā. t̄šēl̄ elti ižorskie pasportā, keik v̄etī. l̄ikā vāhā tuli tagaz.

ühē vovvē elin koton. mia elin rebaK. talvi rebaK. talvel elin tūZ. mereit tulin i kehaI k u k k u s I lähzin. perrā seā elin ühē vovvē, sis ku k u k k u z i z elin k̄uz v̄otta, sis ku k u k k u z i s̄ tulin kottō, siz v̄el elin k̄uz v̄otta mereI. kahšteššemmed v̄otta on keik kassen merel eltu. nōttikā p̄uzimmā kallā. kahšteššemmed v̄otta elin merirebakka. no ennē setā elti mehed, no ku seāaika, mehet tapetti, siz jātī vanad meheD. t̄sed elti vanad mehet - kak brigadir, rebatski kolhoZ. perrā seā nōrīd mehīd vet' eb ellud vel t̄settā kotona. vait poikazeD, kummal elti seitseteiššemmed v̄otta. minū poik s̄üntū perrā mehhē. minā tätā s̄atin näed emā stantsasse, settā v̄etī odinnatsatovo janvarja. ühsteššemettemel, a poik s̄untū nel'1'äteššemettemel janvaril. tämä kōli gospitaliZ. ühzinā kazvatin. kokō maailmā hulkkuzin tämäkā.

emā t̄šēlel miä en tā ühd laulua. venäissi laulzimma. meijē lahzed jo enepä s̄õmessi evät pajatettu. lahzed venäjāssi. lahzikā pajatimma ain venäjāssi. piti venäjāssi epettā. venē vātši keik tuli ümpär. meijē t̄šēlī škoulū eb elluD. i t̄širjeid eb ellud mittā. s̄õmalaizil näed ellā. heil̄ on emā, kui se jutellā, rippikoulu, s̄õmalai-

zet kutsutā. heit siäl epetētā emāl tšēlellä, a meid eväd.

Mis te tegite peale sõda?

Peale Soomet meid toodi Jaroslavskajasse. Ilma rahata. Ei olnud midagi siis. Rong tuli sinna Raumasse, käidi saatmas ja Jaroslavskajasse toodi. Hea töö eest mullikas anti. Jaroslavskajas sain teada, et maja oli terve. Siis lasti koju, Jaroslavskajast. Koju tulin, siis aasta olin kodus ja siis tagasi viidi ära. Ei ole passi, ei ole venelane. Kukkusisse on kaheksateist versta. Kukkusis võis elada, aga Jõgõperäs ei võinud. Kuus aastat olin Kukkusis siis, siis tuli luba koju. Kõik läksid, kes kuhu sai ruumi. Mitte ainult Kukkusisse. Aavikosse ja Mannovkasse ja sinna Narva ja Ivangorodi, kes kuhu sai ruumi. Kellel olid isuri passid, kõik viidi. Väga vähe tuli tagasi.

Ühe aasta olin kodus. Ma olin kalur. Talvekalur. Talvel olin tööl. Merelt tulin ja kohe Kukkusisse läksin. Peale sõda olin ühe aasta, siis Kukkusis olin kuus aastat, siis kui Kukkusist tulin koju, siis veel kuus aastat merel. Kaksteist aastat kokku on siin merel oldud. Nootadega püüdsime kala. Kaksteist aastat olin merekalur. No enne sõda olid mehed. Noh, kui sõja aeg, mehed tapeti, siis jäid vanad mehed. Kes olid vanad mehed - brigadiriks, kalurikolhoos. Peale sõda noori mehi ju ei olnud veel kedagi kodus. Ainult poisikesed, kes olid seitsmeteistkümneaastased. Minu poeg sündis peale meest. Mina saatsin teda näed oma jaama, sõtta viidi üheteistkümnendal jaanuaril. Üheteistkümnendal, aga poeg sündis neljateistkümnendal jaanuaril. Ta suri hospitalis. Üksinda kasvatasin. Kogu maailma käisin läbi temaga.

Oma keeles mina ei tea ühtki laulu. Vene keeles laulsime. Meie lapsed juba enam soome (vadja) keeles ei rääkinud. Lapsed vene keeles. Lastega rääkisime alati vene keeles. Pidi vene keeles õpetama. Vene rahvas kõik tuli übere. Meie keeles kooli ei olnud. Ja raamatuid ei olnud midagi. Soomlastel näed on. Neil on oma, kuidas seda öeldakse, *riippikoulu*, soomlased kutsuvad. Neid seal õpetatakse omas keeles, aga meid mitte.

Dunja Mihhailova keel on väga puhas. Ehkki ta nimetab ennast ja oma vanemaid vadjalasteks, on kohati enesenimetusega segadust. Ümbruskonna vene rahvuse mõjul nimetavad vadjalased ennast sageli isegi *ižorkaD* ja kui on vaja vahet teha, kas nad *pajattavaD* või *läkkäväD*, s.o. kas nad on vadjalased või isurid, alles siis öeldakse, et *mü glemma vad'd'alaizeD* 'me oleme vadjalased'. Soomlastest eristatakse ennast tavaliselt alati juba seetõttu, et soomlased on luteriusulised, aga siiski on Dunja Mihhailovagi kord rääkinud *meije lahzet sömessi evät pajatettu* 'meie lapsed soome keelt ei rääkinud'.

Enamus venepärasusi on seotud usulise sõnavaraga: *pravoslavneje, obrazaD, djakona, djatškaD, vëra* (ka *usko*). Üsna tavaline on kuupäevades arvsõna venekeelne kasutamine. Dunjagi on seda korra teinud, aga järgmises lauses nimetas ka arvsõna juba vadja keeles.

Хейнике Хейнсоо
(Тарту)

ОБРАЗЦЫ ВОДСКОЙ РЕЧИ

Резюме

Опубликованы тексты, содержащие воспоминания информанта Дуни Михайловой, 1919 г.р., с. Краколье. В текстах говорится о типичной судьбе води и о селе Краколье, которое было церковным центром и центром образования.